

**MELISSA SHIH-HUI LIN (2023):
PRAGMATICKÉ UŽITÍ INSTRUMENTÁLU V ČEŠTINĚ
Z HLEDISKA L2 PEDAGOGIKY**

Tchaj-pej: Royal Orchid International

Ivana Bozděchová

Tchajwanská lingvistka Melissa Lin přináší ve své studii *Pragmatické užití instrumentálu v češtině z hlediska L2 pedagogiky* nový a (zejména) pro český lingvistický kontext odlišný pohled na deklinaci: na příkladu českého instrumentálu demonstruje uplatňování pragmatického hlediska v gramatice. Jedním z bezprostředních motivů k zaměření studie byla analýza, kterou provedl Schmid (2000) u vět s anglickými tzv. SN substantivy (viz dále); autorka ji aplikuje na česká substantiva a navazuje na ni doplněním možností využití. Dalším podnětem byl fakt, že dosavadní učebnice češtiny jako cizího jazyka se většinou zaměřují pouze na gramatické funkce; (české) pády přitom často mají více funkcí — autorka se v této souvislosti zamýšlí nad tím, jak využít gramatiku k posílení celkové schopnosti komunikovat, vyjadřovat se. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, zda v češtině existují taková pragmatická užití, jako jsou SN substantiva. Obdobnou analýzu v širokém záběru a s využitím relevantních zásad, principů a definic konstrukční gramatiky, kontrastivní, kognitivní a korpusové lingvistiky provedla Melissa Lin precizně a fundovaně a zdařile interpretovala její výsledky pro češtinu. Zejména pro zohlednění pedagogického aspektu je tuto studii třeba uvítat jako novátorskou a následováníhodnou.

Publikace na 195 stranách zahrnuje 5 výkladových a analytických kapitol (Úvod, Přehled literatury, SN substantiva v instrumentálu, České instrumentály v datech češtiny jako L2 a Závěr), český, anglický a čínský abstrakt, seznam odborné literatury a (materiálovou) přílohu. Předmět rozboru a popisu — pragmatický instrumentál — je v ní chápán a definován jako SN substantiva (shell nouns) nebo signální podstatná jména (signalling nouns). Volba instrumentálu u těchto jmen je inspirována zjištěním, že předpokládaná česká SN substantiva se nejčastěji užívají v nominativu (28,86 %) a v instrumentálu (26,85 %). Jejich pragmatiku autorka zkoumala pomocí korpusových zdrojů (Českého národního korpusu a korpusu žáků slovanských jazyků Národní univerzity Chengchi) v jazyce rodilých mluvčích češtiny (včetně psaného SYN verze 8) i v jazyce nerodilých mluvčích (L2, korpusy CzeSL-SGT a LCSL¹); argumentem pro psaný korpus bylo to, že vhodné použití těchto substantiv je důležité při výuce akademického nebo odborného psaní. Jako základní materiál bylo využito 149 příkladových vět anglických SN substantiv ze Schmidovy studie (2000), které autorka přeložila do češtiny (jsou prezentovány v příloze; viz též Chung a kol. 2023).

Výsledky korpusové analýzy (kap. 3) potvrdily autorčinu hypotézu o existenci konstrukčních vzorců, ve kterých jsou české instrumentály použity jako SN substantiva. Tyto vzorce jsou však pro studenty českého jazyka jako L2 problematické (kap. 4). Jak ukázala autorčina analýza, české instrumentály jsou v datech L2 v průměru užívány

1 CzeSL-SGT = Czech as a Second Language with Spelling, Grammar and Tags, LCSL = Learner Corpus of Slavic Languages.

mnohem méně než v datech L1 (studenti tedy zřejmě nejsou s jejich používáním seznámeni, nebo je dokonce kvůli nedostatku komplexní výuky vůbec neznají) a používání těchto SN substantiv v instrumentálu přímo nesouvisí s úrovní českého jazyka studentů. Jazyková data studentů s čínštinou jako L1 potvrdila, že kontrastivní analýza mezi čínštinou a češtinou může být pro výuku těchto substantiv značným přínosem — tak např. použití českých instrumentálů jako SN substantiv v důsledku zlepšuje schopnost studentů češtiny jako L2 psát a organizovat texty i schopnost číst a vyhledávat informace. Autorka proto v publikaci doplňuje teoretické výklady jejich možnou aplikací ve výuce — na konci 4. kapitoly navrhuje strategie výuky gramatických konstrukcí (protože se mohou lišit jazyk od jazyka a pro dané konstrukce jazyk užívá jednu nebo více strategií, je podle autorčina názoru užitečná typologická analýza jazyků). Materiálovým základem byla předpokládaná SN substantiva vybraná jako překladové ekvivalenty anglických substantiv v uvedené Schmidově studii; autorka obdobně klasifikuje jejich užití na věcná (*vzhledem k*), jazyková (*argumentem*), mentální (*konceptem*), modální (*pravdou*), událostní (*akcí*) a okolnostní (*přístupem*).

Pro informaci a pro zajímavost uvedme některá základní vymezení a některé teoretické postuláty ze studie Melissy Lin. Jedním z východisek je klíčové tvrzení kognitivní gramatiky: význam zahrnuje obsah i konstrukci. SN substantiva bývají terminologicky variantně označována (viz kap. 2.3) též jako jména s obecnou referencí, anaforická, nosná aj., jejich hlavní charakteristikou je vztah ekvivalence mezi jménem a jeho realizací v kontextu. Autorka důkladně srovnává různá teoretická pojetí a detailně se zaměřuje na to Schmidovo (2000). Schmid mj. ukazuje, že pro kódování vztahu mezi SN substantivy a jejich obsahem existuje omezený počet lexikálně-gramatických konstrukčních vzorců. Cílem této studie je proto ověřit, zda v češtině existují konstrukční vzorce fungující jako SN substantiva. Takové vzorce pak autorka uvádí pro předpokládaná česká SN substantiva v instrumentálu v tabulce 12 na s. 70:

třídy konstrukce	věcné (6)	jazykové (7)	mentální (10)	modální (6)	událostní (8)	okolnostní (3)	celkem
bezpředložkové instrumentály							
SN + <i>být</i> + INF	0	1	7	2	6	0	16
SN + <i>být</i> + <i>že-cl</i>	3	2	1	1	1	1	9
SN + <i>být</i> + N/NP	2	0	0	1	1	1	5
SN + <i>být</i> + <i>aby-cl</i>	0	0	0	0	0	1	1
předložkové instrumentály							
SN + <i>že-cl</i>	0	3	1	0	0	0	4
SN + INF	0	0	0	2	0	0	2
SN + N/NP	1	0	1	0	0	0	2
SN + <i>aby-cl</i>	0	1	0	0	0	0	1

TABULKA 12 Konstrukční vzorce s předpokládanými SN substantivy v českém instrumentálu.

Pro ověření své hypotézy se následně ve studii zabývá vybranými 11 českými substantivy, jejich užitím v instrumentálech předložkových i bezpředložkových. V publikaci poskytuje příklady sémantických rámců rodin těchto substantiv, viz např. *podmínkou* na s. 105:

(29) *podmínkou* — rodina CONDITION

Sémantické rysy: [CIRCUMSTANTIAL], [CONDITIONAL]

Rámc: kondicionální

Bezpředložkové vzorce: SN + *být* + N/NP, SN + *být* + *že*-klauze, SN + *být* + *aby*-klauze

Předložkové vzorce: *s* + SN + NP-GEN, *s* + SN + *že*-klauze

Substantiva: *podmínka*, *případ*, *událost*, *ustanovení*, *omezení* atd.

Pro čtenáře *Nové češtiny doma a ve světě* může být pravděpodobně nejzajímavější materiálově zaměřená kapitola 4 přibližující české instrumentály v datech češtiny jako L2, viz např. detailní srovnání bezpředložkového a předložkového *cílem x s cílem* v žákovských korpusech; další substantiva jsou pak uvedena v tabulce na s. 124. Jak autorka konstatuje, malý počet výskytů zkoumaných 11 substantiv v instrumentálu naznačuje, že je tento pád pro studenty češtiny obtížný (potvrzují to i data čínských studentů). Např. jedna z nejčastěji užívaných konstrukcí s analyzovanou položkou *cílem* v datech L1 se pojí s infinitivem: SN + *být* + INF, v datech L2 je však i v omezeném počtu výskytů nejčastější konstrukční vzorec SN + *být* + N/NP. Studenti totiž mohou preferovat vzorce blízké jejich jazyku (tedy shodné s modelem jejich L1), a proto jim může používání náležitých konstrukčních vzorců pomoci, aby se přiblížili modelu L2. To je pro autorku jeden z argumentů, že je potřeba systematicky a komplexně zavádět vzorce SN substantiv do výuky. K tomu uvádí 3 postupy a hlavní úkoly: identifikovat role SN substantiv v textech (i na krátkých textech lze procvičovat povědomí o existenci těchto substantiv), upozorňovat na jejich obsah a zahrnovat jejich sémantické rysy. Vychází přitom z existence rodin SN substantiv odvozených podle podobných sémantických rysů, každá rodina aktivuje sémantický rámc. Při výuce lze substituovat daná substantiva jinými z téže rodiny — studenti se je učí vyhledávat, což jim následně umožní vytvářet texty metodou modelování. V češtině jsou SN substantiva považována za prostředek lexikální koheze, jejich použití může studentům obecněji ukázat i to, co si v češtině ještě neosvojili, a motivovat je tak k dalšímu studiu. Tato substantiva se pro ně mohou stát jedním z prostředků objevování pravidel cílového jazyka. I o to moderní výuka v současné době usiluje či k tomu směřuje. Teoretický rámc a zejména metodologické podněty studie Melissy Lin jsou i v tomto smyslu pro výuku češtiny jako cizího jazyka a obecně pro výuku cizích jazyků aktuální a inspirující.²

2 Text vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblasti Lingvistika.

BIBLIOGRAFIE:

Chung, S.-F. a kol. (2023): The construction of the NCCU shell nouns cross-language parallel corpus (NCCU-SNPC), *Foreign Language Studies* 38, s. 1-35.

Schmid H.-J. (2000): *English Abstract Nouns as Conceptual Shells: From Corpus to Cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter.